

SOSYAL MEDYADA LİNÇ KÜLTÜRÜ VE YAŞLI AYRIMCILIĞI

Canan GÖNÜLLÜ¹

Öz

Toplumsal bütünleşmenin önünde duran en büyük engellerden bir tanesi, toplumda var olan bir grup, kesim ya da topluluk hakkında geliştirilen ve yayılan önyargılar olabilmektedir. İletişimin ve etkileşimin arttığı günümüz toplumlarında da önyargıların yayılması ve toplumu etkileyebilir hale gelmesi çok kolay olabilmektedir.

Sosyal medyanın günümüzdeki kullanım şekliyle salt sosyal etkilerinden değil aynı zamanda hukuki dayanağı olan etkilerinden söz etmek de mümkün hale gelmiştir. Gerek kullanıcıların yeterli teorik bilgiye sahip olmadan paylaşımlarda bulunması gerekse de sosyal medya konusundaki hukuki düzenlemelerin henüz çok kapsamlı olmaması gerekçesiyle kimi zaman kişilerin kişilik haklarının ihlaline kadar varabilen ve çeşitli mağduriyetlere yol açan çeşitli durumların ortaya çıktığı gözlemlenebilmektedir. Belli bir grup, millet ya da kesim hakkında yapılan sosyal medya paylaşımları, toplumun birer parçası olan kimi kesimler hakkında peşin hüküm oluşmasına ve sonrasında bu kişilerin sosyal yaşantılarında, etiketlenmelerine ya da toplumdaki tecrit edilmelerine yol açan aksaklıklara sebep olabilmektedir. Bu durumun da spesifik örnekler üzerinden toplumsal infial yaratabilecek ya da dijital linç adı verilen durum aracılığıyla yaşandığını görmek mümkündür.

Bu çalışmada yasal olarak sınırları çizilmiş olup suç olarak nitelendirilen ayrımcılığın; sosyal medyada yaşlılarla ilgili olan yönü incelenecektir. Öncelikle sosyal medya, kitle iletişim özgürlüğü ve dijital linç gibi konunun sosyal boyutu incelenecek ardından da konunun hukuki temelleri çalışmaya konu edilecektir. Derleme niteliğindeki bu çalışmanın amacı, literatürde linç kültürü olarak yer alan kavramla, hukuki olarak yaşlı ayrımcılığı şeklinde tanımlanmış kavram arasında yaşlılık sosyolojisi bakış açısıyla ilişki kurabilmektir. Bunun için, öncelikle kitle iletişim kavramı ve sosyal medyanın mahiyeti incelenmiş ardından da linç kültürü ve yaşlı ayrımcılığıyla ilgili hukuki dayanaklar ilişkilendirilmiştir. Çalışmanın sonucunda, sosyal mecralardaki söylem ve paylaşımların, ayrımcılığa neden olmak konusunda sosyolojik bir problem olabildiğine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Dijital Linç, Yaşlı Ayrımcılığı.

¹ Doç. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü, E-posta: cgonullu@mehmetakif.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7387-1718

GÖNÜLLÜ, C. (2023). Sosyal Medyada Linç Kültürü ve Yaşlı Ayrımcılığı. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 23(60), 563-583. DOI:10.21560/spcd.vi.1146185

LYNCH CULTURE AND AGEISM IN SOCIAL MEDIA

Abstract

One of the biggest obstacles standing in the way of social integration can be the prejudices developed and spread about a group, section or community in the society. In today's societies where communication and interaction increase, it can be very easy for prejudices to spread and affect the society.

With the current use of social media, it has become possible to talk about not only social effects, but also legal effects. It can be observed that various situations that lead to grievances sometimes arise due to the fact that users share without having sufficient theoretical knowledge and the legal regulations on social media are not yet very comprehensive. Social media posts about a certain group, nation or segment can cause prejudices about certain segments of the society, and then disrupt their social lives, leading to their labeling or isolation from the society. It is possible to see that this situation is experienced through a situation called digital lynching, which can cause social outrage over specific examples.

In this study, the legal limits of discrimination, which is defined as a crime; the aspect of social media related to the elderly will be examined. First of all, the social dimension of the subject such as social media, freedom of mass communication and digital lynching will be examined, and then the legal foundations of the subject will be the subject of the study. The aim of this compilation study is to establish a relationship between the concept of lynching culture in the literature and the concept that is legally defined as ageism, from the perspective of sociology of old age. For this, firstly, the concept of mass communication and the nature of social media were examined, and then the legal bases related to lynch culture and ageism were related. As a result of the study, it has been reached that discourse and sharing in social media can be a sociological problem in causing discrimination.

Key Words: *Social Media, Digital Lynch, Ageism.*

GİRİŞ

Sosyal bir varlık olan bireyler, günümüz teknolojisinde sosyalleşme, haber alma, gündemi takip etme ya da gündem hakkında beyanda bulunma isteklerini de sosyal mecralar aracılığıyla gerçekleştirmeye başlamış ve bu durum giderek artan şekilde devam etmektedir. Sosyal mecralar kimi zaman eğlenme ve dinlenme ihtiyacını karşılamaktadır. Bunun yanı sıra çeşitli çevrimiçi sözlükler, Twitter, Facebook gibi mecralardan bireyler, başka bireyler ya da olaylar hakkında da görüşlerini beyan etme yolunu seçebilmektedir. Haber siteleri, haber alma ve haberi yayma hakkı kapsamında dijital platformlarda anlık olarak çeşitli güncellemeler paylaşmakta ve çoğu haber sitesinde haberlerin yorum kısımlarına kullanıcılar genellikle hiçbir kısıtlamaya maruz kalmadan yorumlarını yazabilmektedir.

Bireyler, düşüncelerini dile getirmeyi özgürlüğün ve demokrasinin bir gereği gibi görüyor olsa da bazı durumlarda, bireylerin dile getirmiş olduğu düşüncelerinin hukuki olarak bir başka birey ya da bireylere haksız biçimde zarar verebilmesi mümkün hale gelebilmektedir. Bu noktada hem bireysel kullanıcıların sosyal medyayı kullanırken karşılaşılabilmeleri muhtemel olan hak ihlalleri hakkında bilgi sahibi olmasının hem de sosyal medyanın kullanımı konusunda daha kapsamlı bir hukuki bir çerçevenin geliştirmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Bireyleri diğer canlılardan ayıran önemli kıstasların birisi de onurlu bir yaşam sürdürebilmeye duydukları ihtiyaçtır. Bu sebeple, tarihsel süreç izlendiğinde de insan hakları ya da temel hak ve özgürlükler gibi kavramların oluşturulduğu ve insan onurunun korunmasına yönelik düzenlemelerin hukuk metinlerinde de düzenlendiği görülmektedir. Toplum içinde bireylerin, şeref, haysiyet ya da itibarlarının korunmasını amaçlayan haklar, bireylerin onurlu bir hayat sürmesine aracılık eder konumdadır. Ayrımcılığın önlenmesi ve eşitlik hakkı kapsamında da yasal dayanakların oluşması, toplumsal bütünleşmenin bir gereği durumundadır.

Toplumdaki yaşlı nüfusu, giderek artan bir oranda seyir izlemektedir. Yaşlıların hukuki hakları ve sosyal uyum becerileri dikkate alındığında, toplumsal düzeyde yaşamakta oldukları etkileşimlerin, uzun vadede toplumsal çıktıları olacağı bilinmektedir. Toplumsal etkileşimin sanal ağlara kaydığıнын

gözlemlendiği günümüzde, sosyal medya, iletişimin en önemli araçlarından biri haline gelmiştir. Yaşlılara yönelik söylemlerin, sosyal mecralarda da görünürlüğünün artıyor olması, bu mecralarda da yaşlı haklarını gözeten düzenlemelere önem verilmesinin önemli olduğunu göstermektedir.

İnsanlar arasındaki en etkili etkileşim biçimlerinden biri olan sosyal medya araçlarındaki söylemler, çalışmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Sosyal mecralarda denetimsizce paylaşılan bazı düşünce, görsel ya da içeriklerin, her türlü ayrımcılığı körüklemesi muhtemeldir. Yaşlı ayrımcılığının çalışmaya özel olarak konu edilmesindeki temel amaç ise, giderek artan oranda toplumda görünürlüğü artan yaşlıların, yaşlılık döneminde, sosyal açıdan problemler yaşamasının önüne geçmektedir. İfade özgürlüğü ya da basın özgürlüğü gibi kimi kavramlar kullanılarak, bireyler paylaşımlar yapabilmektedir ancak bu paylaşımlar, sınırları net olmadığına, belli kesimlerin eşit muamele görmesi gerekliliğiyle çatışma oluşturabilmektedir. Kullanıcılar ifade özgürlüklerini kullandıklarını düşünürken; esasen başka kişi ya da kişilerin toplumsal bütünleşme kapsamında karalama ya da damgalama davranışı gösterebilmektedir. Kişi ya da kişileri küçük düşürücü birtakım faaliyetlerde bulunması söz konusu olabilmektedir. Özellikle sosyal medya ya da basın kullanılarak bir grubun ya da topluluğun farkında olunarak ya da olunmadan dışlanmasına yönelik dil kullanılabilen ve bu durum bireylerin itibarlarına zarar vererek hukuki bir dayanağı olan ve anayasanın da 10. Maddesine konu olan eşitlik ilkesini de ihlal eder bir görünüm sergileyebilmektedir.

Dijitalleşen toplum ve toplumsal ilişkiler dikkate alındığında, bu çalışmanın temel dayanağının yaşlı ayrımcılığının salt reel yaşantıda değil; sosyal mecralarda da görünür olmasıdır. Çalışma kapsamında, günümüz toplumlarında, iletişimin ve kitle iletişimin almış olduğu son hal açıklanmaya çalışılacaktır. Ardından sosyal medya kullanım biçimleri ve sosyal medyada görüş beyan etmenin özgürlük kapsamında sayılabilmesi için gerekli olan unsurlara yer verilecektir. Bu kapsamda, dijital linç kavramı ayrıntılı bir biçimde açıklanacak ve dijital linçin hukuksal olarak hak ve özgürlükler kapsamında suç teşkil eden bir yapıya bürünüp bürünmediği sorgulanacaktır. Yaşlı ayrımcılığı kavramı incelendikten sonra medyanın yaşlı ayrımcılığı ile ilişkisi değerlendirilerek çalışmanın yaşlılık sosyolojisi bağlamında ancak hukuki dayanaklarıyla

destklenerek geniş bir incelemesi yapılacaktır. Çalışmanın özgünlüğü, yaşlı ayrımcılığının hem sosyal ve dijital hem de hukuksal boyutunu ilişkilendirerek açıklanmasıyla ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın derleme niteliğinde hazırlanmış olmasının temel sebeplerinden birisi, konunun kavramsal boyutlarına dikkat çekmek ve bu konuda yapılacak olan başka çalışmalara kaynaklık etmesidir.

İletişim ve Kitle İletişim Araçları

Toplumun, dijital bir dönüşüm içinde olduğu bilinmektedir. İletişim ve kitle iletişimi kavramları, her teknolojik gelişmeyle birlikte biçim değiştirmektedir. Bu açıdan çağcıl günümüz toplumlarında iletişimin ve kitle iletişim araçlarının almış olduğu son hal, yaşlı ayrımcılığının, toplumsal görünümünün ne biçimlerde olabileceğiyle ilgili fikir sunması açısından önemlidir.

Bilgi, bireylerin günlük yaşantılarında ürettikleri, paylaştıkları, anlamlandırdıkları ve geliştirdikleri bir araçtır. İnsanlar, gruplar, toplumlar ya da daha geniş bir kapsamda canlılar, ilişkilerinde bilgiyi aktarmak için bir süreç kullanmaktadır. Daha geniş perspektiften bakıldığında sadece insanlar değil; canlılar arasında ve ortak unsurlara dayanmakta olan bu etkileşim sürecine iletişim adı verilmektedir (Gökçe, 2005, s. 7).

Kimi zaman iletişimin daha büyük çapta gerçekleşmesi durumu da söz konusudur. Kelime olarak olumlu ya da olumsuz şekilde ifadelere rastlansa da kitle kavramı, ulaşılabilen görece daha büyük bir topluluğu tanımlamak için kullanılmaktadır. Kitle iletişimi kavramının da türetildiği bu yapılanma dikkatli incelendiğinde çeşitli özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Bir topluluğun kitle olarak nitelendirilebilmesi için topluluk üyelerinin bir arada bulunması gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Kitle iletişiminde en temel nokta, mesajın topluluğa ulaşabilmesidir. Kitle iletişiminde kullanılan araç ve metotlar her ne olursa olsun, nihai hedef, bu iletişimin gizli kalması değil aksine mesajın olabildiğince geniş kişiye ulaşabilmesidir (Çolak, 2007, s. 23).

Kitle iletişimi; bilgi üretimi ve yayılımı (Arklan, 2008), hak (Cankaya, Batur Yamaner, 2012), suç (Dilber, 2014), hukuk (Çolak, 2007), cinsiyetçilik (Mora, 2006), eğitim (Kocadaş, 2004) gibi konularla ilişkilendirilerek uzun zamandır literatürde tartışılan kavramlardan biri olmuştur. Kitle iletişiminin

özgürlük kavramıyla ilişkilendirilmesi de sık karşılaşılan durumlardan biridir. Kitle iletişim aracı olarak kabul görmüş olan radyonun ve televizyonun ardından sinemanın da kitle iletişiminde yaygın olarak kullanılmasıyla birlikte kitle iletişim özgürlüğü kavramı daha fazla önem kazanmıştır. Yazılı basında daha çok kabul görmüş olan 'basın özgürlüğü' kavramına ek olarak, yeni gelişen kitle iletişim araçları için de bir özgürlük tanımlaması yapılması gerekli görülmüştür. Haberleşme özgürlüğü olarak da bilinen haberlerin, düşüncelerin ve kanıların yayılması hakkına ek olarak, çağdaş bireylerin de haberleşme özgürlüğüne dâhil edilebileceği ile ilgili düşünceler de mevcuttur (İçel ve Ünver, 2005, s. 23-28).

Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte, konuyla ilgili kuramsal çalışmalar da gerçekleştirilmiştir. Medyanın, bilgiyi nasıl paketlediği ve servis ettiğini açıklayan çerçeveleme kuramı; kitle iletişim araçlarından gelen bilginin bağımlı olmasını ve kitleye etkisini açıklayan bağımlılık kuramı; hâkim görüş karşısında, muhaliflerin davranışlarını çözümleyen suskunluk sarmalı kuramı gibi pek çok kuram da bu çalışmalara konu edilmiştir (Yaylagül, 2006; Özçetin, 2018). Kitle iletişiminin etkilerinin araştırıldığı çalışmaların en fazla kabul görenlerinden biri yetiştirme kuramıdır. Kuram, kitle iletişim araçlarının, bireylerin yetiştirmeleri ve hatta yaşam biçimleri üzerinde toplumlara etkileme etkisine en fazla sahip grup olan kanaat önderleri kadar etkiye sahip olduğunu belirtmiştir (Işık, 2012, s. 85). Sosyal medya da takipçi sayıları dikkate alındığında, kitle iletişiminde imkân veren araçlardan biri olarak değerlendirilebilmektedir.

Yukarıda bahsi geçen çalışmalar incelendiğinde, kitle iletişiminin de belirli kurallara bağlı olması gerektiği görüşü ortaya çıkmıştır. Kitle iletişim araçları kullanılarak gerçekleştirilen yayınlar, kendi içinde birtakım prensipleri barındırmalıdır. Bunlardan ilki, kitle iletişiminin özgür olması gerekliliğidir. İkincisi kitle iletişimi kullanılarak yapılan yayınların, topluma karşı birtakım görevleri olduğu bilinmelidir. Üçüncüsü ise bireysel özgürlüklerin gözetilmesi gerektiğidir. Yani; kitle iletişim araçlarının özgür olması göz ardı edilmeden, topluma karşı birtakım görevlerinin olduğu anlayışına dayalı bir sistem geliştirebilmek önemlidir (Mutlu, 2003, s. 79). Yani kullanıcıların iletişimin özgür olması gerekliliğinden anladığı; başka kişi, kurum, olgu ya da süreçler hakkında sınırsızca görüş bildirebilme imkânına sahip olmak, olmamalıdır.

Günümüz toplumlarında, bireylerin olay ve olgular hakkındaki bilgileri çok büyük ölçüde medya kurumu aracılığıyla edindiği bilinmektedir. Ancak burada dikkat çeken en önemli nokta; bireyler olay ve olguları kavrarlarken; medya tarafından kendilerine yansıtıldığı şekilde değerlendirmektedir. Yani aslında medya, bireylere kendi oluşturduğu gerçekliği sunmaktadır. Kimi durumlarda medyanın sunmuş olduğu şey, gerçekliğin kendisinden ziyade; yapay halinin yeniden inşasının ötesine geçmemektedir. Bu durumda, medya tarafından sunulan normallik kavramının belirleyicisinin de bazı durumlarda, yine medya olduğu sonucu çıkabilmektedir (Kaya, 2009, s. 26). Bireyler özgürce fikir oluşturduklarını sanıyorken; kimi zaman yaptıkları eylem, kendilerine sunulanı yeniden inşa etmenin ötesine geçememektedir.

Bu noktada da çalışmanın konularından biri olan sosyal medya kavramı gündeme gelmektedir. Çeşitli denetimlere tabi tutulabilen medya araçlarının, büyük oranda denetimden bağımsız olarak ve tamamen tekil kullanıcıların kullanma biçimine göre şekillenen araçlarda da gerçekliğin yeniden inşası ya da gerçekliğin çarpıtılarak farklı şekillerde sunulabilmesi konusu ortaya çıkmaktadır. O halde, çalışmanın bu kısmında, bir kitle iletişim aracı olarak görülen sosyal medyanın, kitle iletişim özgürlüğü, basın özgürlüğü, ifade özgürlüğü özgürlükler söz konusunda olduğunda sınırlılıklarının ne olduğunu da incelemek ihtiyacı doğmaktadır.

Sosyal Medya ve Çeşitli Özgürlüklerle İlişkisi

Kitle iletişim araçlarının kitleleri yönlendirmede ne denli başarılı olduğu, literatürde hakkında fazlaca çalışma bulunan konulardan biridir. Özellikle gelişen teknoloji ile birlikte, kitle iletişim araçları toplumsal yaşantının önemli ve etkin bir parçası haline gelmiştir. Böylece politik ya da kültürel gündemi de belirlemeye başlamıştır ve hatta gündelik yaşamın belirlenmesi de medya aracılığıyla gerçekleşmeye başlanmıştır. İstenilen konular gündeme getirilirken, istenilen konular da gündemden düşürülebilmektedir. Medyanın belirleyiciliği yine kendisinin de belirlenen olduğu kadar gerçektir (Güngörmez, 2002, s. 2).

Medyanın özgürlüklerle ilişkilendirilmesi konusunda, devletin müdahalesi gündeme gelebilmektedir. ‘Kitle iletişim özgürlüğü’, ‘basın özgürlüğü’ gibi kavramlar söz konusu olduğunda, devletin kısıtlayıcı herhangi bir uygulamada

bulunmaması, tarafsız bir tutum içinde olması ve salt basın gelişimini onaylar yönde bir duruş sergilemesi durumu akıllara gelmemelidir. Devlet basın özgürlüğü için birtakım denetleme ve müdahalelerde bulunabilir. Kolektif bir hürriyet ve sosyal bir hak olarak ortaya çıkan basın ve iletişim özgürlüğü devletin teşvik edici tutumuna da bağlıdır (Dönmezer, 1976, s. 227). Ancak bu noktada özellikle belirtilmesi gereken konu; basın, ifade, iletişim özgürlüğü gibi özgürlükler devlet tarafından korunmaya alınsa bile sınırsız bir özgürlüğü ifade etmemektedir.

Kitle iletişim özgürlüğüne ek olarak, bireylerin ulaştıkları haberler, kanılar, bilgi ve düşünceler yoluyla biçimlendirdikleri fikir ve kanaatlerini serbestçe yayma hakkı da gündeme gelmektedir. Bireyler bu hakkı kullanırken hem sahip oldukları düşünceleri açıklayabilmekte hem de eleştirilerini ifade edebilmektedir. Devlet, çeşitli araçlarıyla bu hakkı vatandaşlarına sağlamak yönünde tutum geliştirebilmektedir (Yücel, 2012, s. 7-8). Bu hakkın kullanılması demokratikleşme yönünde de atılmış adımlardan biri olarak değerlendirilebilmektedir.

Bireyler, sahip oldukları akıl ve düşünme becerisiyle çevrelerinde gelişmekte olan olguları gözleme ve bu olgular hakkında değerlendirme yapma imkânına sahiptir. Tüm bunlardan sonra bireyler davranışlarına yön vererek hayatı anlamlandırma yolunda adım atma imkânına da sahip olmaktadır. Düşünceler, sözlü ya da yazılı olarak aktarılabilen, devredilebilen ve iletilen zihinsel ürünlerdir (Demir ve Acar, 1992, s. 108). Bu ürünler, oluşma sürecinde, dış belirleyicilerin etkisinde kalabilmektedir (Kaboğlu, 1994, s. 187). Bu sebeple bireylerin sahip olduğu düşüncelerinin, çevresinde yaşananlar, kendilerine aktarılanlar ve kendi akıl süzgecinden geçirilirken maruz kalınan enformasyonla doğrudan ilgili olduğu unutulmamalıdır.

Kitle iletişim araçlarından interneti, diğer araçlardan ayıran en belirgin özellik, birden fazla enformasyonun eşzamanlı aktarılmasına olanak sağlaması ve kullanıcıların da bu enformasyonlara karşı geri bildirimde bulunabilme olanağına sahip olmasıdır (Binark, 2007, s. 21). Bireyler, özellikle herhangi bir denetim mekanizmasının yer almadığı sosyal medya hesaplarından bilgi üretme, yayma gibi süreçlerde bulunuyorsa, bazı zamanlarda dezenformasyonun kontrolsüzce yayılması durumuyla karşı karşıya kalmak mümkün

olabilmektedir. Bireylerin sahip olduğu düşünceleri ifade etme hakkı kadar ifadelerin içeriği de bu noktada önem kazanmaktadır.

Çeşitli ifadelerin içeriğinden ziyade dışarıya sunuş ve yansıtış biçimleri üzerinden bir devlet müdahalesi olması gerektiği fikri bu noktada gündeme gelmektedir. Başkalarının ün ve şöhretinden; kamu düzeni ve genel sağlığa kadar pek çok konuda zarar verici içeriklerin üretildiği zaman zaman görülebilmektedir. Terör eylemleri de dâhil olmak üzere, kişilere zarar verebilecek türden ifadelerin, ifade özgürlüğü korumasından faydalanmaması gerektiği de dile getirilen görüşlerin arasında yer almaktadır (Yılmaz, 2011, s. 9). Sosyal medyada böylesi ifadelerin yer aldığı ve birden fazla hesaptan eşzamanlı ve organize şekilde görüş bildirilmesi durumlarına rastlanılmaktadır. Bu durumda da dijital linç adı verilen bir durumun ortaya çıktığı görülmektedir. Dijital linç konusu da detaylıca incelenmesi gereken bir konudur.

Dijital Linç

Sosyal medyada yukarıda incelenen haklar çerçevesinde olduğu iddia edilerek gerçekleştirilen çeşitli dijital linç girişimlerinde bulunmaktadır. Bireyler, kendilerini belirli bir topluluğun temsilcileri olarak gördükleri durumlarda, kendilerinden farklı bir yere konumlandıkları kişilere, nefret söylemlerinde bulunma ya da dijital linçe uğratma gibi esasen yasal olmayan cezalar uygulayabilmekte ve bu grup kendilerine yönelik de bir dokunulmazlık beklentisi içine girebilmektedir. Bu durum, özellikle sosyal medyada sıkça görülebilmektedir (Turan, 2017, s. 127). Dijital linçin sosyal yönü incelendiğinde, ötekileştirme ya da damgalama kavramlarının da gündeme gelebileceği görülmektedir. Bu durum tecrit ya da anomi gibi başka sosyolojik durumları beraberinde getirerek toplumun ayrışması ve kutuplaşmasına kadar gidebilecek büyük etkiler yapma potansiyeline sahip olabilmektedir.

Sosyal medyanın, kullanıcılarına özgür bir ortam sunduğu daha önce de değinilen konulardan biridir. Birey, sosyal medya hesaplarında hem kullanıcı hem de üretici olma özelliği taşımaktadır. Bireylerin kendi hesaplarında, sınırsız bir özgürlüğe sahip olduğu düşünülmektedir. Kullanıcılar, paylaşımlarında dilediği biçimde hareket etme imkânına sahip olabilmektedir. Bu durum çeşitli etik tartışmalarını da beraberinde getirmektedir. Kullanıcıların isteklerine göre birden fazla kimlik oluşturabilecekleri sahte hesap açabilme tercihleri de

bulunmaktadır. Sosyal medyada gerçekleşmekte olan ve etik sınırlar içinde değerlendirilemeyecek pek çok davranış bulunmaktadır. Bireylerin kişilik haklarına yönelik saldırılardan, kamuoyunu kasıtlı olarak yanlış bilgilendirmeye, asılsız haberlerin üretilmesi ve yayılmasından, izinsiz olarak paylaşılan belge ve bilgilere kadar pek çok durumla karşılaşabilmektedir. Yine bireylerin değer yargılarını alay konusu haline getirmek, bireylere iftira atmak, şantaj yapmak, dolandırıcılık eylemlerine sosyal medyayı aracı etmek gibi durumlara da rastlanılmaktadır. Diğer kullanıcılara hakaret ve küfretmek, kullanıcılara yönelik taciz, tehdit, nefret söylemleri, sanal ya da dijital linç girişimleri, bireylere yapılan haksız saldırılar, ifşalar ya da ticari veya sosyal manipülasyonlar da etik olmayan ve sosyal medyada gerçekleşen davranışların arasında sayılabilmektedir (Eraslan, 2016, s. 37).

Sanal ya da dijital linç olarak ele alınan kavram, internet ortamında ve genellikle sosyal medya uygulamalarında ortaya çıkmaktadır. Bir kişi, grup, topluluk ya da kurumun; bir olay ya da durum karşısında hedef gösterilmesi esasına dayanmaktadır. Konuyla ilgili bir paydada diğer sosyal medya kullanıcılarının da dâhil olarak oluşturdukları sanal bir kitle ya da sanal kalabalık tarafından yoğun bir hakarete maruz kalma durumu olarak ortaya çıkmaktadır (Duman, 2021, s. 7). Her ne kadar sanal ortamda gerçekleşiyor olsa da dijital linç, linç edilen kişi, grup, topluluk ya da kurumlara yönelik aynı zamanda psikolojik bir şiddeti de içermektedir. Dijital linç; hakaret etme, ötekileştirmeye maruz bırakma, dışlama davranışı gösterme, ayrımcılığa tabi tutma, yargılama ve nefret söylemi şeklinde dışa vurumu olan bir durumdur (Türk, 2017, s. 464). Konumuz açısından en önemli nokta; dijital linç gerçekleştirilirken sanal kitlenin manipülatif davranışlar sergileyebilme durumudur. Çalışma açısından bu konunun önemli olmasının başat sebebi, sanal mecralarda kimi zaman sadece eğlence amaçlı olarak bile, bireylerin hayatları boyunca gölgesinde kalacakları damgalamalar ve ayrımcı söylemlerde bulunulabilmesidir. Sanal kitlenin manipülatif bir özellik taşıması da diğerlerine refleksif olarak uyararak, bir kişinin, grubun ya da topluluğun yaşam kalitesine etki edebilecek söylemlerin yaygınlaşmasına aracı olabilmesine sebebiyet verecek niteliktedir. Yani, yaşlıların herhangi bir özelliği üzerinden eğlence amaçlı olarak bile yayınlanan bir içerik, geniş kitlelere ulaştığı takdirde yaşlıların toplumsal algısında bir değişime sebep olabilmektedir. Yaşlı ayrımcılığının algısal boyutu da bu noktada önem kazanmaktadır.

Son zamanlarda medya tartışmalarında, kişilerin zaman zaman kişilik hakları ihlal edilerek, etiketlenerek, dijital linçe maruz bırakılarak mağdur edilebildiği gündeme gelmektedir. Kişilerin, medya aracılığıyla sembolik linçe maruz kalmaları mümkündür. Bu durumun bir sonucu olarak da linçin, salt sanal olarak kalmadığı zamanlarda, fiziksel şiddet uygulanan linç olaylarında da dijital linçe maruz kalan kişilerin hedef konumuna gelmeleri muhtemel olabilmektedir. Özellikle haberlerin sunuş dili, konuların seçimi, yoğunluğu ve haberlerin içerdiği mesajlar durumu körükleyebilmektedir (Kurt, 2019, s. 3). Gerçekleştirilen dijital linç; kişilerin ve grupların hedef gösterilmesine kadar gitmekte, kişilerin ya da içinde buldukları grupların toplumsal algılanış biçimleri ve toplum içinde konumlandırılmalarına kadar hayatları boyunca karşılırlarına çıkacak bir olumsuzluğu da beraberinde getirebilmektedir. Kimi zaman gerçeklikten uzak söylentilerle gerçekleştirilen dijital linç, linçi gerçekleştiren kullanıcıların hayatlarına anlık olarak etki etmezken; linçe maruz kalan kişilerin gündelik yaşantılarına da etkilerinden söz edilebilmektedir. Yaşlı grubun zaten kırılğan grupların arasında yer alıyor olması, özünde somut riskleri taşıdığıının da göstergesidir. Toplumsal katılım, sağlık, ekonomi gibi durumlarda dezavantajlı olan yaşlıların olumsuz algı yönetimiyle karşı karşıya kalması konusu, başlı başına başka bir risk olarak da değerlendirilebilmektedir. Yaşlılık konusundaki bir diğer handikap, yaşlı ve yaşlılığa yönelik gerçekleştirilen dijital linç sonucu, toplumda değişen yaşlılık algısının, uzun vadede linçi gerçekleştiren görece genç yaş gruplarını da etkileme potansiyeline sahip olmasıdır. Tüm bu anlatılanlardan sonra günümüz toplumlarında bilginin yayılımı ve gerçek kişilerin hayatlarının tamamına sirayet edebilecek sosyal medya eylemlerinin, hukuki dayanaklarına vurgu yapmak ihtiyacı doğmaktadır. Bireylerin, kimi zaman kasıtlı, kimi zamansa kasıtsız olarak yaşlı ayrımcılığı dahilinde sayılabilecek eylemlerin içinde bulunması, esasen yasa ve düzenlemeler kapsamında değerlendirilebilmektedir. Bu yasa ve düzenlemelerin bir kısmına aşağıda değinilmektedir.

Hukuksal Yönüyle Yaşlı Ayrımcılığı (Ageism)

İnsan hakları, bireylerin doğumlarıyla birlikte kazandıkları en temel haklardan biridir. Bu haklar, yalnızca insan olmaktan kaynaklı olarak sahip olunan haklardır. Evrenseldir, dokunulmazdır ve ayrıca vazgeçilemez ve devredilemez

olan haklardandır. Bu hakların, en temel prensibi; bireylerin maddi ve manevi gelişimlerini de göz önünde bulundurarak, insan onurunu korumaktır (Kaya ve Yılmaz, 2017, s. 56). Yaşlı bireylerin de bütün özelliklerinden bağımsız olarak insan olmalarından kaynaklı kullanabilecekleri en temel haklarının insan hakları olduğu bilinmektedir.

Birleşmiş Milletler tarafından 2002 yılında gerçekleştirilen ve ardından Uluslararası Eylem Planı olarak çalışmaları sürdürülen II. Dünya Yaşlılık Asamblesi sonucunda da yaşlı bireylerin hayatlarını saygın ve güvenli bir şekilde idame ettirebilmelerine ek olarak; yaşlıların ekonomik olarak da desteklenmesi ile birlikte, yoksulluktan da kaynaklanabilecek olan sosyal dışlanmalarının önüne geçmek de hedeflenmiştir (Seyyar, 2006, s. 194).

Yaşlılara ilişkin doğrudan vurgu yapan düzenlemelerden biri 2010 Anayasa değişikliği ile (12/9/2010-5982/1) Anayasa'nın "Kanun önünde eşitlik" başlıklı 10'uncu maddesine yapılan ilavedir. Buna göre: "Çocuklar, yaşlılar, özürlüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı sayılmaz." Bu düzenleme ile birlikte Anayasa'nın temel ilkelerinden olan eşitlik ilkesine vurgu yapılırken içerisinde yaşlıların da bulunduğu özel olarak korunması gereken kesimler için farklı tedbirlerin alınabileceğine değinilmiş; bu tedbirlerin Anayasa'daki eşitlik ilkesini zedelemeyeceği bildirilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

"Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme"nin ayrımcılık yapılmamasına ilişkin 7. Maddesi yaş temelli ayrımcılığa açık bir referans içermektedir. Söz konusu madde;

"Taraflar Devletler, insan hakları ile ilgili uluslararası sözleşmeler uyarınca, kendi ülkeleri içinde yaşayan veya yasal yetki alanına giren tüm göçmen işçilere ve aile fertlerine, cinsiyet, ırk, renk, dil, din veya inanç, siyasal veya diğer görüşler, millî, etnik veya sosyal köken, vatandaşlık, yaş, ekonomik durum, mülkiyet, medenî durum, doğum veya diğer statüler gibi nedenlerle hiçbir ayrımcılık yapmaksızın bu Sözleşmede öngörülen haklara saygı göstermeyi ve uygulamayı taahhüt ederler." şeklindedir.

"Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi"nin 'sosyal güvenlikten yararlanma' hakkını düzenleyen 11. Maddesi (1/e); "Ücretli izinle birlikte, özellikle emeklilik, işsizlik hastalık, sakatlık, yaşlılık ve diğer çalışmama hallerinde sosyal güvenlik hakkı" şeklindedir.

“Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’nin ‘Sağlık’ hakkını düzenleyen 25. Maddesi (b fıkrası) ve ‘Yeterli Yaşam Standardı ve Sosyal Korunma’ hakkını düzenleyen 28. Maddesi (2/b), ‘Yaş’a açık referans veren uluslararası sözleşme hükümlerine örnek olarak gösterilebilmektedir.

Ancak günümüzde, anayasanın ve çeşitli sözleşmelerin eşitlik ilkesini de ihlal eder biçimde birtakım durumlarla, söylemlerle ve eylemlerle karşılaşmak mümkündür. Ayrımcılığı gerçekleştiren kişiler, kimi zaman yaptıklarının ayrımcılık olduğunun da farkında olmayabilmektedir. Yaşlılara yönelik gerçekleştirilen bu eylemler ya da söylemler, yaş ya da yaşlı ayrımcılığı olarak karşımıza çıkabilmektedir. Yaşlı ayrımcılığı ya da yaşçılık kavramı ilk kez Robert Butler (1969, s. 243) tarafından kullanılmıştır. Dünya Sağlık Örgütü de kavramı tanımlayarak, yaşa bağlı olarak geliştirilen kalıplaşmış düşünceler, önyargı ve ayrımcılık konularına vurgu yapmıştır (WHO, 2020).

Yaşlı ayrımcılığının özünde yaşlılık hakkındaki kalıp yargılar yatmaktadır. Yaşlanmak, hastalıkla eşdeğer görülmektedir ve bu sebeple mümkünse kaçınılması gereken patolojik bir süreç olarak yorumlanmaktadır. Yaşlı ayrımcılığı da yaşlanma sürecinde oluşan yetersizliklerin, kısıtlılıkların ve olumsuz değişikliğin odaklandığı bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Göçer, 2012, s. 12). En genel tanımıyla yaşlı ayrımcılığı; yaşlı bireylere, salt yaşı sebebiyle gösterilen farklı davranış, önyargı, tavır ve kurumsal düzenlemeler olarak açıklanabilmektedir (Çilingiroğlu ve Demirel, 2004: 228).

Yaşlı ayrımcılığının üç şekilde görülebildiği ifade edilmektedir. İlki, kendilerine ait tutumların da dâhil olduğu yaşlı kimselere yönelik geliştirilen önyargı, ikincisi, ayrımcı uygulamalar, üçüncüsü ise, kasıtlı olup olmadığına bakılmaksızın kurumsallaşmış klişeler ve yaşlılara zarar veren politika ve uygulamalardır (Varışlı ve Gültekin, 2020, s. 1231).

Yaşlılıkta, bireylerde, diğer yaş gruplarına göre birtakım değişikliklerin olduğu bilinmektedir. Yaşlanma türleri, yaşlılığın genel özellikleri gibi sınıflamalar çeşitli çalışmalarla da ortaya koyulmaktadır (Gönüllü, 2020, s. 17-33). Yaşlılıkta birlikte, bireylerin sosyal, psikolojik, fiziksel, kültürel ve başka pek çok özelliklerinde meydana gelen değişimler birer gerçekliktir. Kimi çalışmalara göre de (Officer vd., 2016, s. 710); yaşlılar bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda daha zayıf hale gelmektedir. Özellikle yaşlıların kamu harcamaları

ve ekonomik büyüme üzerinde yük olduğunun; yaşlı nüfus oranı yüksek Avrupa ülkelerinde, kamu yetkilileri tarafından dile getirildiği belirtilmektedir.

Yaşlı ayrımcılığı konusunda, benzer bir şekilde, ABD’de yapılan klinik çalışmalarında da özellikle sağlık alanında yaşlı bireylere karşı önyargılı davranıldığı kanıtlanmıştır (Akdemir vd., 2007: 219). D. Abrams ve H. Swift’e göre (2012) de özellikle Avrupa’da yaşa dayalı ayrımcılık; en yaygın önyargı şeklidir. Bireylere salt yaşı dolayısıyla, saygısız davranılmaktadır. Ayrımcılığın bu türü, sadece yaşlıları değil aynı zamanda gençleri, kadınları ya da erkekleri de etkilemektedir. Bu durumun toplumda ciddi sorunlara neden olduğu bilinmektedir. Bireylerin yaşa dayalı ayrımcılığa maruz kalması farklı şekillerde gerçekleşebilmektedir. Yaşlı bireyler, toplum içinde önyargılı ve kötü davranışlarla karşılaşabileceği gibi aynı zamanda büyüklük taslayan ve küçümseyici tavırlarla karşılaşabilmektedir. Yaşlı ayrımcılığına maruz kalanlarda mutsuzluk görülebilmektedir. Bahsi geçen çalışmada, örnek olarak, Britanya’da 70 yaşın üzerindeki kişilerde düşük yaşam memnuniyeti dikkat çekmektedir.

Konunun hukuksal yönünün üzerinde durulmasının asıl sebebi; gündelik yaşantılarımızda sergilemiş olduğumuz bazı davranışların, söylemlerin ya da dijital paylaşımların, farkında olmasak da yaşlıların eşitlik temelli yaşam haklarına zarar verici nitelikte olduğumuzun farkına varılmasını sağlamaktır. Bir kimsenin yaşam kalitesini etkilemek sadece bahsi geçen kişilerin yoksul ya da muhtaç kalmasına sebep olmakla değil; tam bir iyilik hali içinde yaşamayamasına sebep olmakla da mümkündür. Bu bakımdan, yaşlılar konusundaki etkileşimler, onların toplumsal konumda etiketlenmelerine sebep oluyorsa da suç kapsamında değerlendirilmesi gereken bir niteliğe büründüğü anlamına gelmektedir.

Yaşlı Ayrımcılığı ve Medya

Yaşlıların aidiyet duygusu, toplumsal yaşama katılma durumu ve kamusal alandaki konumları günümüze kadar tartışmalara çok konu edilmese de yaşlıların bu özelliklerini etkileyen önemli unsurlardan birinin medya olduğu bilinmektedir. Günümüzde sosyal medyanın kitle iletişim araçlarından sayıldığına daha önce de değinilmiştir. Sosyal medyada da medyaya benzer şekilde yaşlıların dezavantajlı durumlarını ön plana çıkaran sunuş biçimlerine rastlamak mümkündür (Taşdelen, 2020, s. 880).

Sosyal ilişkilerden dışlanmanın, yaşlılara yönelik olarak geliştirilmiş kalıp yargılarla ve toplumda bireylerin geliştirmiş olduğu yaşlılık algısıyla doğrudan ilişkisi bulunmaktadır (Demir, 2020, s. 192). Yaşlıların, yaşlarının ilerlemiş ve yaşamlarının son dönemlerine girmiş olmalarından dolayı, onlardan fayda sağlanılamayacağı düşünülmektedir. Hatta yaşlıların değişime olan dirençlerinden dolayı da yapılanlara engel olabilecekleri, böylece onların birer yük olduğu algısı hem yaşlılara yönelik gelişmiş olan önyargıyı artırmakta hem de yaşlıların sosyal yaşamdan da geri çekilmesine sebep olmaktadır. Sosyal yaşamdan uzaklaşan yaşlılar politik, sosyal, kültürel faaliyetlere de katılmamakta, bilgi ve becerilerini genç kuşaklara aktaramamaktadır. Oysa yaşlılara yönelik geliştirilen ve onların refah düzeyleri ile topluma katılmasına katkı sağlayacak politikaların hazırlanması ve uygulanması, aynı zamanda yaşlıların topluma hizmet edebilmesi için çeşitli olanakların yaratılabilmesini de sağlayabilecektir (Karaca, 2019, s. 269).

Medyada yaşlı temsillerinin incelendiği bir çalışmada (Apak ve Aka, 2020), medyada yaşlı temsiliinin dönüşümünde, 1930 yılından 2017'ye kadar olan süreçte düzenli olarak olumsuz kelimelerde artış ve olumlu kelimelerde azalma görüldüğü tespit edilmiştir. Medyada temsili konu alan başka bir çalışmada (Yoğurtçu, 2019) da farklı ülkelerden yaşlılığa yönelik gazete haberleri incelenmiş ve haberlerin sunuş biçimlerinin yaşlılığın bir sorun alanı olarak algılanmasını pekiştirir şekilde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal medyada yaşlılara yönelik ifadelerin incelendiği bir başka çalışmada (Nisbet, 2021) ise; pandemi süresince salgın ve sokağa çıkma yasağı bağlamında atılmış olan ve yaşlıları hedef alan tweetler incelenmiş ve yaşlılara yönelik ayrımcı ifadelerin sosyal medyada yayıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Tweetlerdeki ifadelerin nefret söylemi olarak değerlendirilebileceği de belirtilmiştir.

Yaşa bağlı yapılmış olan kategorileştirme bağlamında gerçekleştirilen söylemler, genç ve yaşlı kesimler arasında ayrışmaya sebep olabilmektedir. Özellikle Covid-19 pandemisiyle başlayan süreçte, bireylerin pandemiden kaynaklı olarak hayatlarında meydana gelen değişikliklere yönelik ortaya çıkan kızgınlıklarını, yaşlılara yönelttikleri ve onları alaya alan paylaşım ve görüntülerin yayıldığını görmek mümkün olmuştur (Demir, 2020, s. 195). Dijital linçin belki de en büyük etkisinin, benzer deneyimi yaşamamış olan diğer kullanıcıların

da paylaşımlardan ve görüntülerden etkilenecek bahsi geçen gruplar hakkında benzer kalıp yargılar oluşturmasıdır.

Pandemi döneminde, yaşlılara yönelik olarak sosyal medya platformlarında genç kuşaklar tarafından bir nefret dili oluşturulduğunu görmek de mümkündür. Gençlerin, yaşlıları potansiyel hastalık taşıyıcısı olarak gördükleri ve onlara zaman zaman damgalama ya da psikolojik şiddete varan eylemlerde buldukları tespit edilmiştir (Soysal, 2020, s. 296). Yapılan başka bir çalışmada da pandemi sürecince yaşlılara yönelik olarak uygulamaya konulan sokağa çıkma yasağının, katılımcıların %62'si tarafından, bu uygulamanın doğru bir karar olarak görülmesine rağmen yaşlıları günah keçisi olarak görmeye eşdeğer olduğu vurgulanmıştır (Tufan vd., 2020).

Yaşlılara yönelik olarak gerçekleştirilen söylemlerde kalıp yargıların pekiştirilmesine yönelik olarak ifade edilen söylemler, görünürlüğü ve binlerce kullanıcıyı etkilemesi bakımından denetlenmesi gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşlılara yönelik zaten olumsuz olan olgunun bu yolla pekiştirilmesi, yaşa bağlı ayrımcılığı dolaylı olarak güçlendiren bir durum olarak görülebilmektedir. Yaşlılara yönelik algının değişebilmesi için, medyaya ciddi görevler düşmektedir. Devletler, medyada yaşlı temsilleriyle ve sosyal medyada yaşa bağlı söylemlerle ilgili çeşitli tedbirler alma yolunu seçmelidir.

Çeşitli devletlerin, yaşlıları korumak için farklı tedbirler alabilmesi mümkünken; evrensel tedbirlerden de söz etmek mümkün olmalıdır. En önemli kriter de olumsuz yaş kalıplarını güçlendiren ve destekleyen uygulamaların denetlenmesi şeklinde olmalıdır (Previtali vd., 2020, s. 509).

SONUÇ

Dijitalleşen dünyada, bireyler sanal mecraları günlük yaşantılarında birçok işlevinden faydalanarak kullanma eğilimindedir. Bireyler sanal mecraları kullanırken çeşitli özgürlüklere sahip olsalar da bu özgürlükleri sınırsız değildir. Bireylerin haberleşme ve iletişim özgürlükleri bağlamında ve ifade özgürlüğünü de kapsayacak şekilde kullanmakta oldukları özellikle sosyal medya hesapları, kimi zaman başkalarının temel hak ve özgürlüklerine zarar verici nitelikte sonuçlar doğurabilmektedir.

Kişilerin salt insan olmalarından kaynaklı olarak sahip oldukları temel hakları bulunmaktadır. Kontrolsüz şekilde ve hiçbir filtreye maruz kalmadan, bireylerin dile getirebileceği bazı cümle ve ifadeler, başka bireylerin mağduriyetlerinin oluşmasına sebep olabilmektedir. Sosyal medya aygıtları, kitle iletişimine olanak sağlayan mecralardır. Sosyal medya araçlarında takipçi sayıları ve etkileşimin önemli olduğuna daha önce de değinilmiştir. Birçok platformda, paylaşımların tekil olarak kişilerle etkileşim sağlamaya yönelik değil; aynı anda birçok kullanıcının paylaşımlardan haberdar olması üzerine kurulmuş bir sistem görülmektedir. Kitlelerin manipüle edilebilir özellikleri kullanıldığında, ortaya atılan ifadelerle, bir kişiyi, grubu ya da topluluğu dijital bir linçe maruz bırakmak muhtemel olabilmekte ve bu durum bahsi geçenlerin sadece dijital olarak linç edilmesiyle kalmayıp somut olarak dışlanmak, küçük düşmek, yaftalanmak gibi mağduriyetleri de beraberinde getirebilmektedir.

Dijital linç sonuçları kapsamında değerlendirildiğinde, etki alanı sadece sosyal medya ve bahsi geçen kişiler olmamaktadır. Dijital linç, linçe uğrayan kişileri ve kimi zaman o kişilerin temsil ettiği grupları da etkilemekte ve linçe konu olan grupların, toplum içinde damgalanmasına sebebiyet verebilmektedir.

Uluslararası sözleşmeler aracılığıyla ve anayasal olarak koruma altına alınmış olan bir hak olan eşitlik ilkesinin, kimi zaman sosyal medyanın denetim konusundaki açıklarından faydalanılmak suretiyle ihlal edildiği görülmektedir. Kullanıcılar, kendi sahip oldukları çeşitli hak ve özgürlükleri gerekçe göstererek başkalarının hak ve özgürlüklerini ihlal edebilmektedir. Bu durum, toplumsal olarak değerlendirildiğinde sadece linçe konu olan kişileri değil; aynı zamanda bütünsel olarak toplumu etkileyebilecek bir mahiyette

değerlendirilebilmektedir. Özellikle yaşa bağlı ayrımcılığı körükleyen ifadelerin, sosyal medya aracılığıyla her yaş grubundan kullanıcılar tarafından görülebiliyor olması, yaşlıların kendilerini olumsuz etkilerken; yaşlılık hakkındaki kalıp yargıların desteklenmesine sebep olabilmekte ve böylece toplumsal bütünleşmenin önünde ciddi bir engel olarak durabilmektedir. Kuşaklararası çatışma gibi durumların, yaşlıların hakkındaki olumsuz yargılarla gündemde kalmasıyla daha sık görülmesi muhtemeldir. Esasen her yaşının aynı özelliklere sahip olmadığı literatürde sıkça vurgulansa da toplumsal pratiklerde medya aracılığıyla oluşturulan kalıp yargılar, haksız biçimde bütün yaşlıların aynı şekilde değerlendirilmesine sebep olabilmektedir. Çalışmada belirtildiği gibi medya ve sosyal medya temsilleri mevcut durumda olumsuz olan yaşlıların, içsel ve dışsal etkilerle kamusal alanlardan uzaklaşma tehlikesi gündeme gelebilmektedir.

Giderek artmakta olan yaşlı nüfus için, ulusal ve uluslararası politikalar gereği, yaşlılara yönelik algı konusunda, yanlış bilinenlerin anlatılabileceği ortaklıkların geliştirilmesi gerekmektedir. Yaşlıların toplum içindeki görünürlüklerinin artmasına katkı sağlayacak düzenlemelerin gerçekleştirilmesi için somut adımlar atılmalıdır ve özellikle medyada yaşa dayalı ayrımcılığı körükleyen içeriklerin denetlenmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Abrams, D., Swift, H. J. (2012). Experiences and expressions of ageism: Topline results for the UK from round 4 of the European social survey. *ESS Country Specific Topline Results-2*, 2012, 1-13, Center for Comparative Social Surveys.
- Apak, E., Aka, V. (2020). Medyada yaşlı temsillerinin 87 yıllık dönüşümü: Cumhuriyet Gazetesi örneği 1930-2017. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi*. 13(1), 19-26.
- Arklan, Ü. (2013). Bilgi toplumu ve iletişim: Bilginin yayılması sürecinde kitle iletişim araçları ve internet. *Selçuk İletişim*. 5(3), 67-80.
- Bınark, M. (2007). *Yeni medya çalışmaları*. Dipnot Yayınları.
- Butler R. (1969). Ageism: Another form of bigotry. *The Gerontologist*. 9(4), 243-246.
- Cankaya, Ö., Batur Yamaner, M. (2012). *Kitle iletişim özgürlüğü*. Beta Yayınları.
- Çilingiroğlu, N., Demirel, S. (2004). Yaşlılık ve yaşlı ayrımcılığı. *Türk Geriatri Dergisi*, 7(4), 225-230.
- Çolak, N. İ. (2007). *Kitle iletişim hukuku*. Seçkin Yayıncılık.
- Demir, A. (2020). Covid-19 pandemi sürecinde sosyoloji öğrencilerinin yaşçılığa karşı tutumları. *Kuram ve Uygulamalarda Sosyal Bilimler Dergisi*. 4(2), 12-25.
- Demir, Ö., Acar, M. (1992). *Sosyal bilimler sözlüğü*. Vadi Yayınları.
- Demir, S.A. (2020). Salgın sürecinde yaşlı nüfus, sosyal dışlanma ve yaş ayrımcılığı. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 3(38), 186-201.
- Dilber, F. (2014). Kitle iletişim araçları ve suç olgusu. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. (3), 60-66.
- Dönmezer, S. (1976). *Basın ve hukuku*. Beta Basım.
- Duman, K. (2015). "Gustave Le Bon'un sosyal bulaşma düşüncesinin yeni medyadaki yansması: dijital linç kavramı ve twitter içerik analizi" (Erişim 20.07.2022). https://www.academia.edu/20097038/GUSTAVE_LE_BON_UN_SOSYAL_BULAŞMA_DÜŞÜN-CESININ_YENI_MEDYADAKI_YANSIMASI_DIJITAL_LINÇ_KAVRAMI_VE_TWITTER_İÇERIK_ANALIZI
- Eraslan, L. (2016). *Sosyal medyayı anlamak: Bir sosyal medya rehberi*. Nobel Yayıncılık.
- Gökçe, O. (2005). *İletişim bilimine giriş*. Siyasal Kitabevi.
- Göçer, Ş. (2012). "Hacılar ilçe merkezinde yaşlılarla yaşayan bireylerin yaşlılık ve yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının belirlenmesi". Yüksek Lisans Tezi. *Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Anabilim Dalı*.
- Gönüllü, C. (2020). *Yaşlılık sosyolojisi*. Paradigma Akademi Yayınları.
- Güngörmez, B. (2002). Kitle iletişim araçları, siyaset ve propaganda. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 1-12.
- Işık, M. (2012). *Kitle iletişim sistemleri*. Eğitim Yayınevi.
- İçel, K., Ünver, Y. (2005). *Kitle haberleşme hukuku*. Beta Yayıncılık.
- Kaboğlu, İ. Ö. (1994). *Özgürlükler hukuku*. Afa Yayınları.

- Karaca, N.G. (2019). Uluslararası ilke ve standartlar bağlamında yaşlı hakları ve sosyal hizmet uygulamaları. *Sosyal Güvenlik Dergisi*. 9(2), 255-274.
- Kaya, A. R. (2009). *İktidar yumağı medya-sermaye-devlet*. İmge Kitabevi.
- Kaya, P. A., Yılmaz, E. (2017). Uluslararası insan hakları hukukunda çalışma hakkı. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 70(1), 55-80.
- Kocadaş, B. (2004). Kitle iletişim araçları eğitim ilişkisi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*. 4(3), 129-135.
- Kurt, G. (2019). Yeni medyada nefret söylemi: youtube’da suriyeli mültecilere karşı üretilen nefret söylemi üzerine bir araştırma. *The Journal of International Lingual Social and Educational Sciences*. 5(1), 1-20.
- Mora, N. (2006). Kitle iletişim kullanımlarında yeniden üretilen cinsiyetçilik ve etkilerinin etkileri. *İnsan Bilimleri Dergisi*. 2(1), 1-7.
- Mutlu, M. (2003). *Savaşlarda kamuoyu oluşumu*. Okumuş Adam Yayıncılık.
- Nisbet, L. (2021). Yaşlılara yönelik hak ihlallerinin sosyal medyaya yansımaları. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*. 5(2), 60-85.
- Officer, A., Schneiders, M. L., Wu, D., Nash, P., Thiagarajan J. A., Beard J. R. (2016). Valuing older people: time for a global campaign to combat ageism. *Bulletin of the World Health Organization*. 94, 710-710A.
- Özçetin, B. (2018). *Kitle iletişim kuramları*. İletişim Yayınları.
- Previtali, F., Allen, L. D., Varlamova, M. (2020). Not only virus spread: the diffusion of ageism during the outbreak of Covid-19. *Journal of Aging & Social Policy*. 32(4-5), 506-514.
- Seyyar, A. (2006). *Değişen dünyada ve Türkiye’de sosyal politikalar*. Değişim Yayınları.
- Soysal, G. (2020). Koronavirüs salgını ve yaşlılık. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 290-301.
- Taşdelen, B. (2020). Covid-19 salgın sürecinde yaşlılığa bakış: 280 karakter yaşlılar hakkında ne söylüyor?. *Turkish Studies*. 15(6), 877-891.
- Tufan, İ., Koç, O., Dere, B., Gürdal, F. Y., Ayan, F. S., Özgür, Ö., Başbüyük, G. Ö., Başbüyük, H. H. (2020). Yaşlıların “sokağa çıkma yasağı” üzerine görüşleri: telefon anketi. *Geriatik Bilimler Dergisi*. 3(2), 51-59.
- Turan, H. (2017). Sosyal medyada şiddet: sağduyunun yitiminde başkalık ve kendilik deneyimleri. *Marmara İletişim Dergisi*. (27), 121-133.
- Türk, G. D. (2017). Sanal dünyada linç kültürü. (Ali Murat Kırık Ed.), *Medya Çağında İletişim*. Çizgi Kitabevi. 463-486.
- Varıklı, B., Gültekin, T. (2020). Yaşlı ayrımcılığının pandemi hali: Covid-19 sürecinde kuşaklararası etkileşimin dönüşümü, *Turkish Studies*. 15(4), 1227-1237.
- World Health Organization. (2020). *Ageing and life course*, <https://www.who.int/ageing/ageism/en/>, (22 Mart 2021).

- Yılmaz, P. (2011). Görsel işitsel medyada ifade özgürlüğü ve sınırlandırılması. *RTÜK Uzmanlık Tezi*. Ankara.
- Yoğurtçu, G. (2019). Yaşlılık olgusu ve yaşlılığın medyada temsili: Türkiye, Rusya ve Kırgızistan gazeteleri örneği. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 23(3), 1049-1066.
- Yaylagül, L. (2006). *Kitle iletişim kuramları*. Dipnot Yayınları.
- Yücel, A. (2012). İletişim özgürlüğü ve medyada özdenetim. *RTÜK Uzmanlık Tezi*. Ankara.